

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. дпн Клавдия Василева Сапунджиева, СУ "Св. Кл. Охридски"
на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен
"доктор"

в област на висше образование: 1. Педагогически науки

професионално направление: 1. 2. Педагогика – Теория на възпитанието и
дидактика (Теория на възпитанието)

Автор: Александра Георгиева Ковачева

Тема: СОЦИАЛНО-ПЕДАГОГИЧЕСКИ АСПЕКТИ НА САМОТАТА ПРИ
ДЕЦА ОТ ПРЕДУЧИЛИЩНА И НАЧАЛНА УЧИЛИЩНА ВЪЗРАСТ

Научен ръководител: проф. д-р Маргарита Колева, ЮЗУ

1. Общо представяне на процедурата и докторанта

Александра Георгиева Ковачева е докторант към катедра "Педагогика" в ЮЗУ "Н. Рилски". Процедурата по защитата е спазена и няма нарушения, а представеният комплект от документи е в съответствие с Правилника за развитие на академичния състав на ЮЗУ. Докторантката е завършила специалност „Социална педагогика” – ОКС „бакалавър” и „Образователен мениджмънт” – ОКС „магистър” в ЮЗУ, Благоевград. Била е хоноруван асистент в педагогическия факултет и има различни квалификации, отличия и награди в областта на изследваната проблематика и социалната сфера. Професионалният ѝ опит е в областта на експертната работа, кариерното консултиране и PR – дейностите в

социалната сфера. Темата на труда е естествена еманация на научните и професионални интереси на Александра Ковачева.

2. Актуалност на тематиката

Дисертацията изследва особено значим екзистенциален проблем, чието социално отражение не само не е проучено достатъчно, но и няма набелязани предписания и съответстваща подготовка на учителите и социалните педагози за неговото преодоляване и предотвратяване. В този смисъл тематиката е своеобразно изследователско предизвикателство и има специфичен нюанс на актуалност, тъй като предполага широта на интересите, академична култура и познание в различни сфери на социалните и хуманитарните изследвания. Проблемите за самотата на човека са занимавали най-големите умове на философската мисъл, а отношението към тях е определяло изследователските полета и направления и е стигматизирало принадлежността на изследователите към една или друга школа. Спецификата на проблема в 21 век безспорно изисква специално проучване и анализ, особено в социално-педагогически контекст и то с фокус към децата. В този смисъл са и моите адмирации към научния ръководител, катедрата и докторанта за избора на тема.

3. Познаване на проблема

Трудът е изследователски резултат от задълбочено проучване на проблема, от познаването на различните му аспекти и измерения. Представени са и са анализирани основни източници по темата и е отразена спецификата на подходите и позициите относно разбирането на феномена „детска самота”, причините за появата му, измеренията и проявленията му. Проучена е значителна по обем и брой педагогическа, социално-педагогическа, психологическа и социологическа литература на

български и английски език – общо 187 заглавия, от които 119 са на кирилица, 59 – на латиница и 9 са интернет източници. В резултат е налице една задълбочена разработка и научно-изследователски текст, който показва сериозно и отговорно отношение на автора, в резултат на което се представя явлението „самота” при децата и се предлагат инструменти за неговото преодоляване.

4. Методика на изследването

Изследователската концепция е ясно очертана и с добре формулирани цели и задачи. Методиката е подходяща и комплексна, а основните методи са насочени към теоретичната и емпиричната – констатираща част, съответно: теоретичен анализ и въпросник, скала за оценка на самота, беседа, рисувателен тест, разказ, анкети. Цялостната работа по разработката на труда обхваща периода 2013 - 2016 г. Констатиращото изследване е проведено за периода 2014 - 2016 г. Изследвани са общо 130 деца, 100 учители и 21 представители на неправителствени организации.

5. Структура и характеристика на дисертационния труд

Трудът е структуриран в логична последователност и включва: постановка на проблема, четири глави, заключения, приноси, публикации, литература и приложения, общо 300 страници. Дисертацията е лично дело на докторанта и резултат на последователни изследователски усилия.

Теоретичната част е разработена в първите две глави и очертава различните параметри на проблема – теории за детското развитие, междуличностните взаимоотношения и семейната общност като фактори за детската самота и др. Очертани са основните характеристики на феномена – философски и социално-педагогически, социално-

емоционалните предпоставки и причини за появата и проявлението му, влиянието на средата и условията в образователните институции в това отношение, различните практики за преодоляването му, в т. ч. и в контекста на нарушаване на правата на детето и т. н. Обосновани за приемливи обобщения като това, че досегашните изследвания фокусират вниманието си предимно върху причините за самотата, а не толкова върху механизмите за справяне с нея, за влиянието на околната среда като доминиращо условие и др. Графично и съдържателно е очертана схемата – „Дърво на проблемите” на основните предпоставки и условия за пораждаване на самота у децата от 5 до 11 г. Изведени са поредица от социални факти, наличието на които се характеризира като задължителна предпоставка за появата на самота: нарушаване на връзката между поколенията; съжителство без брак и демографската ситуация; липсата на достатъчно общуване на децата с връстници и възрастни; недостатъчно позитивна и хармонична среда за възпитание и социализация в образователните институции - детска градина и училище и др.

Емпиричната част е представена в трета глава, в която данните от констатиращите изследвания дават възможност за анализ на корелации, причини, фактори и условия за самотата, върху основата на които се очертават типови профили на самотното дете. Те обобщават различни индикатори, които разкриват същностните параметри на самотата и степента на проявата им. Освен това те са основа за конструиране на оптимални модели за възпитание и социализация на децата. Това е *реален принос*, който има разностранни изследователски перспективи. Специално внимание е отделено на готовността на предучилищните педагози, началните учители и представителите на НПО за работа по проблема „детска самота”. Въпреки трудностите, които те срещат при разпознаването му и работата в това отношение, като положителен факт се извежда мотивацията на двете групи да разширят познанията си по

проблема и да участват в проекти и целенасочени активности за неговото преодоляване.

Четвърта глава е посветена на социално-педагогическите ресурси за преодоляване на детската самота. Обобщен е идеен проект, който чертае стъпките и моделите на съответните стратегии и взаимодействия – модел „да общуваме с нашите деца” и „модел на мрежово сътрудничество между организации и институции”. Това също е *реален принос*, който има реално практическо измерение.

В заключение за обобщени приоритетните резултати и необходимите практически стъпки – като политики и модели за работа на социалните педагози, социалните работници, детските учители, семейството и т. н. Закономерни са изводите за необходимостта от: оптимизиране и осъвременяване на социално-възпитателния процес; актуализиране на разбирането и познанието на педагозите за спецификите на възпитанието в съвременния свят; акцентуване върху превенцията на самотата с особено внимание към децата на родители - гурбетчии, които работят в чужбина; разпознаване на дефицитите в семейството, които водят до самотата при децата; разработване на национални стандарти и политики за превенция; оптимизиране на законодателните и нормативните разпоредби; прецизиране и осмисляне на конкретни понятия и отношения – напр. „неглижирано отношение” на родителите и т. н.

6. Преценка на приносите и авторството на докторанта

Очертаните приноси са приемливи и съответстват на изследователската работа, макар че биха могли да се представят в по-обобщен вид. Като цяло трудът напълно отговаря на изискванията за

разработване на дисертация. По-конкретно могат да се посочат следните основни постижения:

- Теоретично е обоснована актуалността на проблематиката и са обобщени основните причини, характеристики и прояви на изследваното явление чрез анализ на изследователските постижения досега. Обоснована е система от критерии, показатели и индикатори за разпознаване на явлението и са изведени и типизирани профили на самотното дете в начална и предучилищна възраст, с което се предпоставят необходимостта и съдържателните параметри на емпиричното изследване;
- Налице е идеен проект, деконструиран в конкретни контекстни стратегии и съответни модели, които дават перспективи за работа както в образователните институции, така и в неправителствения сектор, семейството и др.
- Оформени са и са конструирани конкретни инструменти за осъществяване на работата по диагностиката, съдържателния профил и действията за преодоляване на проблема – анкети, въпросник, информационна брошура и др.

7. Автореферат и публикации

Авторефератът представя труда коректно и в достатъчен обем. Представени са 8 публикации – 7 на български и 1 на английски език, които са достатъчни и са представителни като научен жанр – студии, статии, доклади.

8. Бележки и препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

Като цяло е възможен един по-критичен теоретичен анализ и с още по-фокусиран философски и психологически акцент. Би било особено полезно публикуването на наръчник/помагало за работа по преодоляването на детската самота, което би ориентирало работата на социалните педагози, учителите, социалните работници, детските психолози, родителите и др.

Въпроси: - Бихте ли очертали по-подробно *как* „постигането на резилианс”, като стъпка за оптимизиране на педагогическите условия, може да повлияе за преодоляването на детската самота?

- Съгласни ли сте или не, че работата по преодоляването на детската самота е приоритетно дело на социалните педагози/социалните работници, психолозите, а задачата на детските и начални учители е основно да са подготвени да индикират/разпознават наличието на проблема и да взаимодействат за превенцията и преодоляването му?

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: Въз основа на посочените достойнства и научни приноси, давам своята *положителна оценка* и предлагам на почитаемото научно жури *да присъди образователната и научна степен ‘доктор’* на Александра Георгиева Ковачева в област на висше образование: 1. Педагогически науки, професионално направление 1.2. Педагогика – Теория на възпитанието и дидактика (Теория на възпитанието).

15. 02. 2017 г.

проф. дпн Клавдия Сапунджиева